

Medalis „TARNAUKITE LIETUVAI“ – knygų apie Žemaitiją autoriui, sudarytojui, spaudos bendradarbiui POVILUI ŠVEREBUI

Lietuvos Respublikos Seimo Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalio „Tarnaukite Lietuvai“ kandidatų vertinimo komisija šiuo metų vasario 13 d. posėdyje nutarė 2024-aisiais Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliais „Tarnaukite Lietuvai“ apdovanoti 16 Lietuvos mokslininkų, visuomenininkų, kūrėjų. Tarp jų yra ir žemaičių. Vienas jų – žurnalo „Žemaičių žemė“ bendradarbis Povilas Šverebas. Jam medalis skirtas už visuomeniškai aktualią publicistiką, ugdančią tautiškumą ir dvasines vertybes.

Medalis „Tarnaukite Lietuvai“ skiriamas siekiant skatinti Lietuvos visuomenę ir užsienio lietuvių bendruomenę neatlygintinai dirbti valstybės labui ir jos gerovei, reikšti ir įgyvendinti pozityvias idėjas, brandinančias visuomenės pilietiškumą, tautinę savimonę ir kultūrinį sąmoningumą. Medalis už visuomeninę veiklą skiriamas fiziniams ir juridiniams asmenims –

Lietuvos Respublikos Seimo Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalis „Tarnaukite Lietuvai“

Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių piliečiams, piliečių bendruomenėms, asociacijoms ir kitiems asmenims, atitinkantiems medaliaus skyrimo kriterijus. Kandidatūras medaliui teikia valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, asociacijos, mokslo, mokymo, kultūros įstaigos, piliečių bendruomenės, labdaros organizacijos ir kiti juridiniai asmenys.

„POVILAS – unikali asmenybė, išsiskirianti ypatinga erudicija, plačiu akiračiu, profesionalumu“

Donata KAZLAUSKIENĖ

Povilas Šverebas – istorikas, pedagogas, švietėjas, knygų autorius, sudarytojas, redaktorius, Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fakulteto dėstytojas, spaudos bendradarbis, visuomenininkas, turintis ir nemažą muziejininko darbo patirtį. Jis dažnai dalyvauja mokslinėse ir švietėjiškose konferencijose, radijo ir televizijos laidoose, skaito viešąsias paskaitas. 1993 m., įkūrus Žemaičių akademiją, aktyviai įsitraukė į jos veiklą. Kartu su VDA profesoriumi Adomu Butrimu jis suorganizavo ekspedicijas ir konferencijas Sedoje bei Renave. Yra parašęs ir išleidęs dvi monografijas, sudaręs, spaudai parengęs 7 knygas, paskelbęs apie

P. Šverebas (trečias iš kairės) Rundalėje (Latvija) su studentais. 2021 m. Nuotrauka Kristianos Petkutės

80 mokslinių ir daugiau kaip 100 mokslo populiarinimo straipsnių, apie 200 kitų publikacijų Lietuvos istorijos, Žemaitijos paveldo, iškilų asmenybių, švietimo raidos temomis.

Povilas gimė 1958 m. gegužės 4 d. Mažeikių ra-

P. Švėrebas skaito pranešimą 2023 metais Pikelių Švč. Trejybės bažnyčioje (Mažeikių r.) vykusioje konferencijoje. Vacio Vaivados nuotrauka

jono Padvarninkų kaime. Nuo pusės metų gyveno Sedoje (Mažeikių r.). Dar tebelankydamas mokyklą jis 1972 m., norėdamas geriau pažinti gimtąjį kraštą, pradėjo keliauti po Sedos apylinkes. Surengęs pirmąjį pažintinį dviračių žygį į Renavo dvarą šia keliavimo bei krašto pažinimo aistra užkrėtė ir savo draugus. Vėliau jo išvykų maršrutai apėmė ne tik Žemaitiją, bet ir kitus Lietuvos etnografinius regionus, jis važinėjo po Latviją, Estiją, Rusijos Kaliningrado sritį. Šių žygių metu surinkta medžiaga jam labai praverčia dabar rengiant publikacijas.

„Norėdamas supažindinti visuomenę ir populiarinti kultūros paveldą, dažnai rengiau ir publikavau straipsnius kultūros paveldo temomis, organizavau kultūros paveldo tvarkymo talkas. Siekdamas įtraukti kuo daugiau jaunimo, pradėjau Tirkšliuose, Mažeikiuose, Žemalėje rengti viktorinas vaikams „Pažinkime gimtąjį slenkstį“ – savo patirtis vardija Povilas, kurį dažnai gali išgirsti ir skaitant paskaitas įvairaus amžiaus klausytojams apie Mažeikių rajono istoriją, šio krašto paveldą bei legendas.

Daugelį metų dirbdamas neatlygintinai P. Švėrebas tapo populiariausiu gidu Mažeikių rajone, laikraščio „Būdas žemaičių“ surengtame konkurse pelnė Europietišiausio žmogaus vardą.

Vertingi moksliniai atradimai

Jau tris dešimtmečius aktyvi P. Švėrebo visuomeninė veikla ir laiko sąnaudomis neišmatuojamas atsidavimas darbui prisideda prie visuomenės tautiškumo ir dvasinių vertybių ugdymo. Jo surasta nauja faktografinė medžiaga reikšmingai papildė, patikslino iki šiol viešai skelbtas kai kurių iškilųjų asmenybių biografijas. Pavyzdžiui, jis surado Dionizo Poškos krikšto metriką ir patvirtino Vytauto Vanago keltą hipotezę, kad D. Poška yra gimęs Žemalės parapijoje, o ne Skaudvilės ar Kaltinėnų. Domėdamasis, kodėl Vytauto Mačernio ankstyvojoje poezijoje viltis grumiasi su resignacija, išsiaiškino, kad mokydamasis Sedos vidurinėje mokykloje poetas susirgo džiova ir kad tai neabejotinai turėjo įtakos jo kūrybai. Jis dokumentais įrodė, jog Lenkijos prezidentas Gabriėlius Narutavičius ir jo brolis – Lietuvos Vasario 16-osios akto signataras Stanislovas Narutavičius yra gimę ne Telšių rajono Brėvikių dvare, bet Telšiuose. Paminėtini ir P. Švėrebo vykdyti visų Telšių valdžios vidurinės amatų mokyklos direktorių biografijų tyrimai, reikšmingais faktais papildytos Telšiuose mokslus ėjusių tokių menininkų kaip dailininkas Vincas Kisarauskas, architektas Edmundas Stasiulis, dirigentas Ramutis Balčiūnas biografijos, išsiaiškinta meškos atvaizdo atsiradimo Telšių miesto herbe istorija.

Lietuvos kultūros tyrimų instituto Sakralinio meno paveldo skyriaus vadovė dr. Gabija Surdokaitė-Vitienė yra pažymėjusi, kad P. Švėrebas Lietuvos kultūros tyrimų istorijai svarbus ne tik savo moksliniais tyrimais, bet ir publikacijomis, paskelbtomis regioninėje spaudoje: „Šie mokslo populiarinimo darbai išsiskiria ypatingai gausiu archyvinės medžiagos naudojimu, kritišku jos vertinimu, nauja faktografija bei mokslinėmis išvalgomis. Ypatingos pagarbos nusipelnė P. Švėrebo darbas lokalinuose archyvuose. Šio kruopštaus darbo dėka buvo atitaisyta ne viena gana plačiai ankstesnėse publikacijose paplitusi klaidinga mintis“.

Du dešimtmečiai Vilniaus dailės akademijos bendruomenėje

Prof. A. Butrimas, dirbdamas VDA prorektoriumi menui ir mokslui, įvertino P. Švėrebo gebėjimus, darbštumą, atsakingumą ir 2005 m. jį pakvietė

(Nukelta į 10 p.)

P. Šverebas Kretingos muziejuje veda ekskursiją studentams. 2017 m. balandžio 7 d. Gabrieliaus Kuliešiaus nuotrauka

dirbti į VDA leidyklą, kurioje Povilas dirba iki šiol. Nuo 2007-ųjų jis dėstytojauja VDA Telšių fakultete, o nuo 2016-ųjų eina ir VDA Taikomųjų kultūros paveldo tyrimų ir konservavimo centro tyrėjo pareigas. Jis ne tik pats aktyviai dalyvauja mokslinėje veikloje, bet į ją įtraukia ir vietos geriausius kraštotyrininkus bei fotografus, yra užmezgęs ryšius su Rundalės rūmų (Lavija) muziejumi.

Gyvendamas Telšiuose P. Šverebas savo sukaupimą patirtį perduoda studentams, daug dėmesio skiria paveldo pažinimui ir jo tyrimams. Jis yra tapęs kelių krašto istorijos tyrimais užsiimančių kartų jungiančiąja asmenybe. Rengdamas spaudai straipsnius ir knygas Povilas sėkmingai bendradarbiauja su įvairių sričių tyrėjais, skirtingose aukštosiose mokyklose ir institutuose dirbančiais mokslininkais.

VDA Meno ir mokslo prorektorius dr. Marius Iršėnas pažymi, kad *„Povilas Šverebas yra unikali asmenybe, išsiskirianti ypatinga erudicija, plačiu akiračiu, profesionalumu ir universalumu. Jo tyrimai yra platus, aprėpiantys ne tik bažnyčių varpų, bet ir parapijų, jų tradicijų, dvarų ir švietimo istoriją. Vadovaudamas VDA leidyklai, turėjau progą ne tik susipažinti su P. Šverėbo moksliniais darbais, juos recenzuoti, bet ir giliau pažinti jų autoriaus žmogiškąsias savybes – atsidavimą darbui, kuklumą, kruopštumą ir geranoriškumą. Jo darbai ir veikla brandina visuomenės pilietiškumą, tautinę savimonę ir kultūrinį sąmoningumą“*.

LYJA LIETUS...

Juozas VYŠNIAUSKAS

Nuotraukos autorius

Pradėjus rašyti pamąstymus apie Napoleono Reimonto-Laumiškio gyvenimą ir kūrybą, kažkodėl pirmiausiai iškilo vaizdiniai iš Romualdo Granausko apsakymo „Trys vienvėdis“, kuriame piešiamas pirmyn ir atgal skraidančio varno, prie būdos pririšto šuns ir juo besirūpinančio vienišo senuko gyvenimas, tarpusavio ryšiai ir konkretūs kiekvieno matymai, išgyvenimai. Negali atsistebėti rašytojo jautrumu, pastabumu, meistriškumu, atrodo, lyg jis pats būtų gyvenęs tokioje vienvėdyje ir likimo bei gamtos duotoje duotybėje.

Nežinau, ar Napalys šį apsakymą skaitė, tačiau jis eiluoja ir, pirštais bėgiodamas po akordeono klavišus, dainuoja apie visų nemylimą juodąją varnelę ir apie žmonių keikiamą, iš kitų augalų aki-vaizdžiai išskiriamą, niekaip prie gėlių nepritampančią dilgėlę. Jos nei į puokštę kas įkomponuos, nei į vazą pamerks... Napalys iki gaudumo jautriai dainuoja apie lietų – „Lyja lietus...“ Apie lietų, o ne apie saulę, kurios išsiilgę ir negalintys besulaukti tautiečiai vis laksto į saulėtąją Ispaniją. Jam ir čia, Lietuvoj, Žemaitijoj, kur lietūs lyja, gera, sava.

Čia jo gimtasis Laumių kaimas, kuriame kažkada basos, palaidais plaukais laumės bėgiojo, maudėsi, žlugtą skalbė jų vardo ežere. Čia, šalia Pragulbos upe-lės, ištekančios iš minėto ežero, – jo gimtoji sodyba, trobelė, į kurią tuščią ir niekam nebereikalingą sugrįžo po kelių dešimtmečių klajonių. Čia dar buvo visai į žemę nesusmegęs tvartelis, čia jo tebelaukė vaikystės šaltinis Pragulbos atskardyje, šalia sodybos esanti ankstesniųjų kartų kaimo kapinaičių iškiluma. Jas Napalys paženklino Barstyčių kapinėse atitarnavusiu antkapiniu paminklu, suręstu ažuoliniu kryžiumi.

Šiose vietose, prie Laumių ežero, 1756 m. gimė Antanas Klementas, podonelaitinės – Dionizo Poškos ir Antano Strazdo – kartos poetas. Eiliuotojo tėvas Simonas, manoma, kad buvo vengras, čia atsikraustė iš Ukrainos (Volynės), čia jis vedė, Žemaičių Kalvarijos parapijoje valdė Laumių dvarą, kuriam priklausė šešios baudžiauninkų šeimos, malūnas bei